

למניעת הפצת הנגיף בתרומות דם ומוצריו, וכן בתרומות זרע.

ב. רקע מדעי

עקרות מלידה – סיבות רבות יש לעקרות של אשה⁴. ניתן לומר, שהמושג עקרות מסמל באופן כללי כל מצב בו האשה איננה מסוגלת ללדת, בין מלידה ובין באופן נרכש. חז"ל ייחדו הגדרה מיוחדת למצב של עקרות אשה מלידה, וקראו לה אילונית. גם לעקרות אשה מלידה יש מספר סיבות⁵, וחז"ל צמצמו בהגדרתם את האילונית למצב מסוים, על פי סימנים מיוחדים, וכפי שיבואר להלן.

תכונות מדעיות של האילונית – בהתחשב בסימנים אלו שקבעו חז"ל, ובתוספת ההנחה הבסיסית שאיברי המין החיצוניים של אילונית הם נקביים, שאם לא כן היתה היא מוגדרת כאנדרוגינוס⁶, מסתבר לומר, שמבחינה רפואית מדובר באשה הסובלת מהפרעה הורמונלית, המתבטאת בהיעדר הפרשה של הורמונים נקביים, ועקב כך היעדר התפתחות סימני מין משניים, ללא פגיעה במבנה הבסיסי של איבר המין הנקבי החיצוני (היינו שימור הנרתיק). על כן אין לה שדיים, אין לה הנאה מקיום יחסי מין, ואין לה את המבנה השומני האופייני לאשה מעל אזור ערוותה.

חיילים – בשנת 1987 הותקנו תקנות שירות הבטחון לפיהן חייל בשירות סדיר המתגלה כנשא של נגיף האידס מקבל לאלתר פרופיל 21 ומשתחרר מהשירות הצבאי. לעומת זאת חייל בשירות קבע הלוקה בנשאות או במחלת אידס זכאי להמשיך לשרת ולקבל את מלוא הטיפול הדרוש לו עד גמר חוזה העסקתו.

פיצויים – בשנת 1992 חוקקה הכנסת חוק לפיצוי נפגעי עירווי דם מנגיף האידס²³⁷, אשר נועד להבטיח סיוע כלכלי לחולים ולנשאים של נגיף האידס בעקבות עירווי דם, ובעיקר כוון הדבר לחולי הימפיליה.

אִילוֹנִית

א. הגדרת המושג

אילונית היא אשה עקרה, שאיננה מסוגלת ללדת בגלל פגם מולד מטבע ברייתה. השם אילונית הוא לשון התלמוד, והוסבר על ידי הגמרא כנגזר מהשם איל זכר¹, והיינו שהיא כאיל שאינו מוליד², או מפני שיש לאשה זו טבע הזכר³. ואולי אפשר להרחיב את ההשוואה בכך שיש

[2] רש"י כתובות שם, ד"ה דוכרנית. [3] רמ"א אבהע"ז א ה. [4] ראה ע' פוריות ועקרות, הע' 55 ואילך. [5] ראה ע' פוריות ועקרות שם, וכן ראה ע' אנדרוגינוס. [6] ראה ע' אנדרוגינוס.

בעפולה, פלמונית נ' כל הקריות בע"מ. [237] חוק לפיצוי נפגעי עירווי דם (נגיף האידס), התשנ"ג-1992.

[1] כתובות יא א – דוכרניתא, לשון איל תמים (ויקרא ה טו), שמתורגם דבר שלים.

למקבץ הסימנים הדרושים להגדרת אילונית, נראה שלא מדובר במחלה מוגדרת, אלא בקבוצה של תיסמונות שונות¹⁰.

ג. איילונית בתלמוד ובספרות ההלכה

שכיחות – חז"ל ידעו שאילונית הוא מצב נדיר, ולכן לא גזרו שכל הנשים לא תתייבמנה גזרה משום אילונית, כי אילונית לא שכיחה¹¹. וכן שנינו, שתינוקות בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה, ואם בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה מומתים עליה, ואין אנו חוששים שמא כשתגדל תימצא אילונית, ונמצאו קידושיה למפרע קידושי טעות, ולא אשת איש היא, אלא הולכים אחר הרוב, ורוב נשים לאו אילוניות הן¹². רק ר' מאיר, שבדרך כלל חושש למיעוט, אסר על קטנה לחלוץ ולייבם, שמא תימצא אילונית, אבל חכמים הולכים אחר הרוב, ורוב קטנות לאו אילוניות הן¹³.

נשים אילוניות במקרא, בתלמוד ובשו"ת – מביין כל הנשים העקרות המוזכרות במקרא, רק על שרה נאמר שהיתה אילונית: "אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה, שרה אמנו אילונית היתה, שנאמר 'ותהי שרי עקרה אין לה ולד'¹⁴, אפילו בית ולד אין לה"¹⁵. ואף שאילונית

זיהוי המצב הרפואי – אשה כזו יכולה להיות מתאימה לתסמונת המכונה טרנר⁷. מדובר בנקבה שהמבנה הכרומוזומלי שלה הוא 45X (היינו סך הכל 45 כרומוזומים, במקום 46 במצב הרגיל, כיון שחסר לה כרומוזום-המין השני). באשה כזו אין השחלות מתפקדות, עקב התפתחות לקויה ביותר, ולכן לא יתפתחו אצלה סימני המין המשניים, בגלל חוסר הפרשת אסטרוגן. זוהי תיסמונת נדירה יחסית (אחד ל-2000 עד אחד ל-5000 לידות חי), ומתאימה לקביעת חז"ל, שאילונית הוא מצב בלתי שכיח. יתכן שהקול הגברי נובע מהפרשה מועטת של הורמונים זכריים (אנדרוגניים) מבלוטת יותרת-הכליה באשה עם תיסמונת טרנר בלתי מטופלת⁸. אמנם בדרך כלל נשים עם תיסמונת טרנר אינן מאופיינות בקול עבה, שכן לאשה עם תיסמונת זו בצורתה הטיפוסית אין כל סימנים אנדרוגניים. יתכן להניח שחז"ל התייחסו לצורות מוזאיקה של טרנר.

אפשרות נוספת היא שמדובר בקבוצת מחלות הנגרמת כתוצאה מחסר באנזימים מסויימים הדרושים להיווצרות ההורמונים המיניים⁹. בקבוצת מחלות אלו סובלות הנשים מביטויים פיזיים גבריים, כולל קול עבה ותישעורת גברית.

אכן לאור השיטות השונות ביחס

[7] Turner syndrome. [8] מצב זה מתאים להגדרת חז"ל לסימני האילונית, אך אין הוא מתאים לעקרות על רקע אנטומי, כגון היעדר רחם מלידה. וראה – הגרש"ז אויערבאך, הובא בנשמת אברהם, חאבה"ז סי' קעב סק"א. [9] הכוונה למחלות מסוג congenital adrenal hyperplasia (CAH). [10] וראה באריכות מאמרו של ד. מלאך, ספר רפאל, עמ' שכט ואילך. [11] יבמות כ ב. וראה תוס' שם ד"ה אי. [12] סנהדרין סט ב. [13] יבמות קט א. וראה בתוס' שם ד"ה מחורתא. [14] בראשית יא ל. [15] יבמות סד ב. וראה תו"ש תולדות

[7] Turner syndrome. [8] מצב זה מתאים להגדרת חז"ל לסימני האילונית, אך אין הוא מתאים לעקרות על רקע אנטומי, כגון היעדר רחם מלידה. וראה – הגרש"ז אויערבאך, הובא בנשמת אברהם, חאבה"ז סי' קעב סק"א. [9] הכוונה למחלות מסוג congenital adrenal hyperplasia (CAH). [10] וראה באריכות מאמרו של ד. מלאך, ספר רפאל, עמ' שכט ואילך. [11] יבמות כ ב. וראה תוס' שם ד"ה אי. [12] סנהדרין סט ב. [13] יבמות קט א. וראה בתוס' שם ד"ה מחורתא. [14] בראשית יא ל. [15] יבמות סד ב. וראה תו"ש תולדות

בהלכה מוגדרת אילונית כעקרה מסיבות הורמונליות. ומאידך, יש להקשות על הגמרא, שכן היה לשרה דם וסת עד זקנתה, כנאמר²³ 'חדל להיות לשרה ארח כנשים', והיינו שפסק ממנה אורח נידות²⁴, ואם לא היה לה כלל רחם, איך היה לה דם נידה. אך ממדרשים אחרים משמע, שאמנם לא היה לה רחם²⁵, ורק באותו יום פירסה נידה²⁶, וייתכן שמדרשים חלוקים בנידון. ועוד יש מי שכתב, ששרה היתה טומטום²⁷.

בתלמוד מוזכרת רק אשה אחת שהיתה אילונית, והיא בתו של רבן גמליאל, שהיתה נשואה לאחי-אביה, ומת בלא בנים, וייבם רבן גמליאל את צרתה²⁸.

בספרי השאלות ותשובות מוזכרות אילוניות אחדות בלבד²⁹.

ד. תיאור האילונית וגדרה בהלכה

סימני אילונית – ארבעה סימנים נתנו חז"ל באילונית: אין לה שדיים; מתקשה בשעת תשמיש, היינו שקשה עליה תשמיש אדם, ואין לה הנאה בתשמיש³⁰;

אינה יכולה ללדת, כתבו ראשונים שהיה זה מעשה ניסים שנתרפאה שרה מאילוניתה¹⁶. אמנם הגדרת שרה כאילונית היא תמוהה, שכן היעדר רחם איננו אחד מארבעת הסימנים של אילונית, כמבואר להלן. יתר על כן, מסתבר שלשרה לא היו הסימנים של אילונית שקבעו חז"ל. למשל, אחד הסימנים הוא היעדר שדיים, ואצל שרה כתוב שהיניקה בנים¹⁷, ודרשו חז"ל¹⁸, שנפתחו דדיה כשני מעיינות, משמע שהנס היה בזרימת חלב רב, ולא בעצם נוכחות השדיים, וכן נאמר במדרש¹⁹, שהמופת בשרה היה שילדה לתשעים, ולא הזכירו שצמחו לה שדיים, ובעיקר יש לציין דברי המדרש²⁰, שאמרה שרה "שדים הללו שצמקו מושכים חלב", משמע שהיו לה שדיים; כמו כן מתוארת שרה כאשה יפה מאד²¹, ואילונית איננה אשה יפה, שכן תכונותיה החיצוניות דומות לגבר. ואמנם יש מי שכתב, שבאופן עקרוני אשה שנוצרה בלי רחם אינה נקראת אילונית²². ויתכן לומר, שבמקרה של שרה השתמשו חז"ל באופן מושאל בביטוי אילונית, במובן של עקרות מטבע ברייתה, אך אצלה הסיבה היתה אנטומית, היינו היעדר רחם, ובדרך כלל

ג. וכמו כן ראה בראשית רבה נג ז, ושם סג ה – עיקר מטריין לא היה לה. ולעומת זאת ראה שם מה ב, מחלוקת מה היתה בעייתה של שרה. [26] ב"מ פז א. וראה בשו"ת מנחת יצחק ח"א סי' קכה סק"ו. [27] פחד יצחק, ע' אבותינו (ג). וראה ע' טומטום, הע' 13. [28] יבמות טו א. [29] ראה לדוגמא: לקט הקמח חאה"ע דף קמג ד, הובא בפחד יצחק ע' אילונית (2), והוא מלפני כשלוש מאות שנה; שו"ת עין יצחק חאה"ע סי' ד, והוא מלפני כמאה וחמישים שנה; שו"ת חלקת יואב חאבה"ע סי' כד, ושו"ת חסד לאברהם מהדו"ת סי' מו, מלפני כמאה שנה. [30] רש"י

פכ"ה אות עז, מב"ר סג, שגם אצל רבקה כתוב שעיקר מטריין לא היה לה. [16] תוס' גיטין מו ב ד"ה המוציא. וראה עוד בשו"ת יביע אומר ח"ג סי' ד. [17] בראשית כא ז. [18] ב"מ פז א. [19] ראה בפרד"א פנ"ב. [20] תנחומא שופטים יח. הובא ברש"י בראשית יח יב. [21] בראשית יב יא, יד. [22] הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חאה"ע סי' קעב סק"א. [23] בראשית יח יא. [24] רש"י שם. [25] ראה תו"ש בראשית יח אות יד, מהמדרש ותצחק שרה בקרבה – על רחם שלה, וראה עוד בתו"ש בראשית פט"ו אות

אין לה שפולי מעיים כנשים, היינו שחסר המבנה של הבשר הגבוה והעגול מעל מקום הערווה³¹; קולה עבה, ואינו ניכר בין איש לאשה³². יש בחז"ל שהוסיפו סימן חמישי, ששערה לקוי³³. מבחינה רפואית, אם אמנם אילונית היא עקרה על רקע הורמונלי של הפרשת הורמונים זכריים, יתכן שכוונת הסימן הזה הוא בתיאור פיזור גברי של השיער, שהוא אחד המאפיינים של תיסמונת זו. אמנם יש מי שלא גרס זאת כלל³⁴. יש שכתבו שהיעדר דם וסת איננו סימן לאילונית³⁵. טעם הדבר, משום שחז"ל לא הזכירו סימן זה.

יש מהפוסקים הסבורים, שדווקא אם יש בה כל ארבעת הסימנים דינה כאילונית³⁶; יש הסוברים, שאפילו בסימן אחד היא אילונית³⁷, ולא נתפרש לשיטות אלו אם יש הבדל בין הסימנים, או שכל אחד מהסימנים הנ"ל מספיקם להגדרה; ויש הסוברים, שסימן מבורר אחד עושה אותה ספק אילונית, וכל הסימנים עושים אותה וודאי אילונית³⁸.

הגיל – סימנים אלו הם דווקא באשה שהגיעה לגיל עשרים שנה, ולא הביאה שתי שערות; אבל לא הגיעה לעשרים שנה, אף על פי שיש בה הסימנים הללו, אין דינה כאילונית³⁹. ובת עשרים שאמרו – יש אומרים, שגם אם היו חסרים שלשים יום, דינה כבת עשרים⁴⁰; ויש אומרים, שאף בת תשע-עשרה שנה ושלשים יום נחשבת כבת עשרים⁴¹.

שתי שערות – אם הביאה שתי שערות קודם עשרים שנה, אף שיש בה כל סימני אילונית – יש אומרים, שאין דינה כאילונית⁴²; ויש אומרים, שאם יש בה כל סימני אילונית, דינה כאילונית, אף על פי שהביאה שתי שערות⁴³.

גיל ושערות – אם עברו עליה רוב שנותיה, ולא הביאה שתי שערות, דינה כאילונית, אף על פי שלא נראה בה אף אחד מסימני האילונית⁴⁴. בביאור רוב השנים נחלקו הראשונים – יש סבורים, שהיינו שלשים וחמש שנים ויום אחד⁴⁵; יש הסבורים, שהיינו שלשים וחמש שנה

יבמות פ ב; פיהמ"ש לרמב"ם יבמות א א. הכוונה בלשון רפואית להיעדר libido. [31] רש"י שם; טור אבהע"ז סי' מד. הכוונה בלשון רפואית להיעדר mons pubis. [32] יבמות פ ב. [33] תוספתא יבמות י ו. [34] הגר"א שם. [35] שו"ת יכין ובעזו ח"ב סי' נג; שו"ת בני אברהם (מיוחס) חאהע"ז סי' לט. וביכין ובעזו שם הוסיף, משום שאשה שאין לה דם וסת יכולה ללדת, ובשו"ת בני אברהם כתב, שאשה כזו לא יכולה ללדת. [36] רמב"ם אישות ב ד, ועיי"ש במ"מ ובכס"מ. וראה עוד בשו"ת יכין ובעזו ח"ב סי' נג; ס' זכות משה (לבעל גט מקושר) סי' עו; תוס' קידושין ד א ד"ה דלא. [37] טור אהע"ז שם. וראה בב"י ובב"ח שם, ובס' זכות משה סי' עו; רמ"א אהע"ז קעב ד. וראה ברמ"א אבהע"ז א

ה, שמנה רק ג' סימנים, והחסיר היעדר יכולת והנאת תשמיש, ואולי יש לומר שהוא הולך לשיטתו שבסימן אחד סגי, כמבואר ברמ"א אבהע"ז קעב ד. [38] מאירי קידושין ד א. ועי' ב"י ובי"ח אהע"ז סי' מד, ששמע מדבריהם שכך גם דעתו של הרמב"ם. [39] נדה מז ב, כדעת ב"ה; רמב"ם אישות ב ד; טוש"ע אהע"ז קנה יג. [40] רמב"ם שם. [41] ראב"ד ומ"מ אישות ב ד; טוש"ע אהע"ז קנה יג. [42] תוס' יבמות פ ב ד"ה דהביא; רא"ש שם בדיני סריס, וכתב בשו"ת בני אברהם (מיוחס) חאהע"ז סי' לט, דה"ה באילונית. [43] נמוקי וריטב"א יבמות שם; שו"ת בני אברהם, שם. [44] נדה מז ב. [45] רמב"ם אישות ב יב; שו"ע אבהע"ז קנה יג. וראה בטור ובפרישה שם.

ושלשים יום⁴⁶; ויש הסבורים, שהיינו שלשים ושש שנה⁴⁷.

שדינה כגדולה למפרע⁵¹. ובביאור גדר למפרע נחלקו ראשונים – יש סבורים, שהיינו משתיים-עשרה שנה ויום אחד⁵²; יש סבורים, שהיינו משתיים-עשרה שנה ומחצה, וששה חדשים הראשונים לאחר י"ב שנים דינה כקטנה⁵³; ויש סבורים, שהיינו מיום שהביאה סימני אילונית, וכל אשה בהתאם למצבה המיוחד⁵⁴.

אשה שיש לה סימני אילונית (כל הארבעה, או אחד מהם, לפי הדעות דלעיל), והיא בתוך עשרים שנה, או אשה מעל עשרים שנה שטרם עברו עליה רוב שנותיה (לפי ההגדרות דלעיל), גם ללא סימני אילונית, דינה כקטנה⁴⁸.

ויש לעיין, על פי המציאות כיום, שתוחלת החיים הממוצעת של אשה הוא גדול יותר מהעבר, וכגון שהוא כיום כ-80 שנה⁵⁵, האם ישתנה הדין, ורוב שנותיה ייחשב בגיל ארבעים שנה. ומאידך, יש לעיין מה דין אשה בזמננו, שניתן לאבחן את ההפרעות ההורמונליות המכוונות למצב של אילונית בגיל צעיר מאד, אם צריך עדין לחכות עד גיל עשרים, או הופעת שערות.

אם הביאה שתי שערות בתוך הזמנים הללו, דינה כנערה ששה חדשים מיום שהביאה שתי שערות, ואחר-כך דינה כבוגרת. ואם לא הביאה שתי שערות עד אחרי הזמנים הללו, בין שהביאה אחר כך ובין שלא הביאה לעולם, הרי היא אילונית, ויוצאת מיד מקטנות לבגרות, ללא ימי נערות, ודינה כגדולה לכל דבר⁴⁹.

מאימתי נחשבת האילונית כגדולה –

רפואה – יש מהראשונים שכתבו, שאילונית אין לה רפואה בדרך הטבע⁵⁶. ולא נתבאר אם הכוונה שאין לה רפואה עצמונית, אבל ניתן לרפאה בעזרת תרופות

בשאלה זו חלוקים אמוראים, ולהלכה נחלקו הראשונים – יש אומרים, שדינה כגדולה מכאן ולהבא, היינו משעה שהתברר שהיא אילונית⁵⁰; ויש אומרים,

אהע"ז קנה יב. [52] רש"י יבמות שם ד"ה נעשה; תוס' שם ד"ה אכל. [53] רמב"ן יבמות שם; ריטב"א קידושין, ד א. [54] רשב"א ומאירי קידושין ד א, בשם הראב"ד. [55] ראה ע' זקן, הע' 49 ואילך. [56] תוס' גיטין מו ב ד"ה המוציא. והוכיחו כן מדפליגי ר"י ור"ע אם סריס חמה יש לו רפואה (יבמות עט ב) ולא פליגי כן באילונית, וכן מדרשת חז"ל אשר תלד, פרט לאילונית (יבמות יב א), ולדעתם רק בדרך נס יכולה ללדת, כמעשה שרה (ראה לעיל הע' 15 ואילך). ולכאורה ניתן לומר שדין סריס חמה בזכר מקביל לאילונית בנקבה, וכדכתב רש"י ביבמות פ א ד"ה נעשה, ולכן י"ל שאותה מחלוקת בסריס חמה נכונה גם באילונית. ואולי

[46] רמ"ה ב"ב קנה א, ובריב"ש סי' תסה בשמו. וראה בב"י חו"מ סי' רלה. [47] רשב"ם ב"ב שם; טושו"ע חו"מ רלה יא; טור אהע"ז סי' קנה. [48] ראה ב"מ קנה ב. [49] רמב"ם אישות ב ג-ה, על פי יבמות פ א. וראה בתוס' יבמות שם ד"ה אילונית. וראה בשו"ת אגרות משה חאהע"ז ח"א סי' קסב, בד"ה וגם מזה. [50] יבמות, פ א – דעת שמואל, וכן פסקו הרמב"ם אישות ב ג; ראב"ד נערה בתולה א ט; סמ"ג עשין כ, לפי יש"ש יבמות פ"ח סי' לא; מאירי יבמות פ א, בשם יש פוסקים; שו"ת נוב"ק חאהע"ז סי' ו. וראה רש"י כתובות לה ב; שו"ת הרא"ש כלל מו. [51] יבמות פ א – דעת רב, וכן פסקו רמ"ה ב"ב קנה ב, ובטור חו"מ סי' רלה בשמו; רמ"א

וכד', או שאין לה כלל רפואה בידי אדם. וכמו כן לא נתבאר מה דין אילונית שבעזרת תרופות או ניתוחים רפואה, אם דבר זה אפשרי.

ה. פרטי דינים

קידושין — אסור לאיש לשאת אילונית לאשה⁵⁷, אלא אם כן קיים כבר מצות פריה ורביה, או שיש לו אשה אחרת לפרות ולרבות ממנה⁵⁸. אם עבר ונשא אילונית לאשה, ולא מקיים מצות פריה ורביה, מעיקר הדין כופים אותו לגרשה, וכשהוא מוציאה יש לה כתובה ושאר תנאי כתובה⁵⁹. אמנם בזמן הזה נהגו שלא לכוף על זה⁶⁰.

תשמיש המיטה — מותר לשמש עם אילונית, אף על פי שאין זרעו יכול להביא ללידה, ואין בזה משום השחתת זרע⁶¹, מכיוון שמשמש כדרך כל הארץ⁶². והיינו דווקא בדיעבד, אך לכתחילה לא ישא אילונית, כמבואר לעיל⁶³.

זונה — לדעת ר' יהודה, זונה האמורה בתורה שפסולה לכהן זוהי אילונית, היינו מכיוון שזו ביאה שלא יכולה לגרום ללידה, על כן איננה אלא בעילות זנות⁶⁴. ולשיטתו יש מהאחרונים שהעלה שאילונית פסולה לתרומה⁶⁵. ולעניין הלכה — יש מהפוסקים שלא פסקו כר' יהודה כלל⁶⁶; ויש שחששו להחמיר גם לדעתו⁶⁷.

קידושי טעות — אם הכיר בה שהיא אילונית, הרי קידושיה קידושין גמורים⁶⁸, כתובתה מאתיים ככל כתובה, ויש לה גם תנאי כתובה⁶⁹, וכן יש לה טענת בתולים⁷⁰. כל עוד היא אשתו זוכה הבעל בכל מה שזוכה בשאר נשים⁷¹, וחייב במה שחייב בשאר הנשים⁷².

אם קידשה ולא הכיר בה שהיא אילונית — נחלקו ראשונים בדינה. יש אומרים, שאלו קידושי טעות, שאין אדם מוחל על מום גדול כזה, ואינה צריכה גט אפילו מדבריהם⁷³; יש אומרים, שאין אלו

מה שנאמר שאיננה יולדת, היינו דווקא ללא טיפול, אך יתכן שבעזרת טיפולים מתאימים יכולה לעתים ללדת, ואין זה בהכרח סותר את הגדרתה כאילונית, וי"ל. [57] תוספתא יבמות ח ג. וראה באור הגר"א אבהע"ז סי' א סק"ט. [58] יבמות סא א; רמב"ם אישות טו ז. [59] רמב"ם אישות כד א. [60] רמ"א אבהע"ז א ג. [61] נ"י פרק הבא על יבמתו; תוס' יבמות יב א ד"ה ג' נשים. וראה בע' זרע, הע' 179 ואילך. [62] רמ"א אבהע"ז כג ה. [63] ב"ש שם סק"ב; ח"מ שם סק"ד. וראה עוד באצה"פ סי' כג סק"ד אות ב. [64] משנה יבמות סא א. [65] ערוך לנר יבמות פט א. [66] רמב"ם איסורי ביאה יח ג. וראה רי"ף ורא"ש, יבמות שם; טוש"ע אבהע"ז ו ח. [67] סמ"ג לאוין קכא; יראים השלם סי' לח; ישי"ש יבמות פ"ו סי' כו. וראה

עוד בב"ש שם סק"ט; ארץ צבי שם סק"ב. [68] רמב"ם אישות ד י; סמ"ג עשין מח; סמ"ק סי' קפג; כל בו סי' עה; אורחות חיים הל' קידושין סי' י; טוש"ע אבהע"ז מד ד, ושם סז ו; ב"ש סי' נה סק"ט. וראה באוצה"פ סי' מד סקט"ז אות א, שיש שפסקו כן אפילו אם לא הכיר בה. [69] משנה כתובות ק ב; רמב"ם אישות יא ד; טוש"ע אבהע"ז סז ו; שם קטז ג. [70] כתובות לו א. וראה רמב"ם שם יא ח. וראה באנציקלופדיה תלמודית, כרך כ, עמ' תרנב-ג, והע' 481. [71] רמב"ם אישות כד א; טוש"ע אבהע"ז קטז ג. [72] ח"מ סי' קטז סק"ח; באור הגר"א שם סק"ב. [73] תוס' יבמות ב ב ד"ה או, ותוס' כתובות עב ב ד"ה על, ותוס' גיטין מו ב ד"ה המוציא; רמב"ן, רשב"א ורא"ש שם; לח"מ אישות ד י; שו"ע אהע"ז מד ד, בשם יש אומרים.

אומרים, שגם תוספת כתובה אין לה⁸².

אילוניות שלא הכיר בה, אין הבעל משלם פירות שאכל משלה, ונוטלת נכסים שהכניסה לו אם הם בעין, בין נכסי מלוג ובין נכסי צאן ברזל, ודין אילוניות בנדונייתה הקיימת ככל הנשים. כל מה שאינו בעין מנכסי צאן ברזל, אין הבעל חייב לשלם; וכל מה שלא בעין מנכסי מלוג, חייב לשלם⁸³.

מי שנשא אשה, ואחר כך הוברר לו שיש לה סימני אילוניות ואינה יכולה ללדת – יש מהאחרונים שהתירו לו לשאת אשה נוספת בהיתר מאה רבנים, ולא שייך חרם דרבנו גרשום במקרה כזה⁸⁴; ויש מי שהתיר לבעל לגרשה בעל כורחה⁸⁵.

ברכת חתנים – המקדש אילוניות, מברך ברכת חתנים⁸⁶.

קידושי טעות, וצריכה גט⁷⁴, היינו גט מדבריהם⁷⁵; ויש מי שכתב, שבזמן הזה, שאין אנו בקיאים בבדיקות, אנו חוששים שמא אינה אילונית כלל, ולכן צריכה גט⁷⁶.

יש שכתבו, שהמחלוקת אם צריכה גט כשלא הכיר בה הוא בוודאי אילוניות, אבל אם מוציאה רק מחשש אילוניות, היינו כשיש ספק אם היא אילוניות, צריכה גט⁷⁷; ויש שחילקו בין אילוניות גדולה לקטנה, שדווקא אם קידש אילוניות גדולה היא מקודשת בוודאי וצריכה גט, אבל אם קידשה קטנה, הרי אלו קידושי ספק⁷⁸.

כתובה ושאר חיובי בעל – אם לא הכיר בה שהיא אילוניות, אין לה כתובה⁷⁹, וכן אין לה שום תנאי מתנאי כתובה, ואינו חייב במזונותיה ובפדיונה⁸⁰. ובעניין תוספת כתובה נחלקו ראשונים – יש אומרים, שיש לה תוספת כתובה⁸¹; ויש

וראיה באוצה"פ סי' מד סק"ז אות א. [74] ר"ת, בשם ר"א בס' הישר סי' קס; רמב"ן ורשב"א בשמו בריש יבמות; טור אבהע"ז סי' מד, בדעת הרמב"ם; שו"ע, שם; שו"ת שבות יעקב ח"א סי' קא; שו"ת דברי חיים ח"א סי' מח. וראה באריכות באוצה"פ שם, ובשו"ת שרידי אש ח"ג סי' לג. וראה בבאור הגר"א אהע"ז מד סק"ז. [75] נמוקי ריש יבמות; לח"מ אישות ד י. [76] יש"ש יבמות שם. וראה עוד בשו"ת קובץ תשובות ח"ב סי' עו. [77] תוס' יבמות, כתובות וגיטין שם; טור אבהע"ז סי' מד; ב"י שם; אור זרוע סי' תקצו; באה"ט אבהע"ז סי' מד סק"ד. [78] חידושי הרמב"ן יבמות ב ב; שו"ת נוביית אבהע"ז סי' עח; מלא הרועים, מערכת א, בדיני אילוניות, אות ג. וראה באוצה"פ סי' מד סקט"ז אות ב, מה שחלקו על כך. וראה באריכות דיני אילוניות שלא הכיר בה אם צריכה גט, בס' זכות משה לבעל גט מקושר סי' עז-עח. [79] ר"ף

ור"ן כתובות נט א; ר"ף ונמוקי יבמות מא א; שו"ע אבהע"ז קטז ג. [80] טושו"ע אבהע"ז קטז ג. [81] רמב"ם אישות כד ב-ג; העטור, הרמב"ן והרשב"א – הובאו במ"מ שם; שו"ע אבהע"ז קטז ג; ח"מ סי' סז סק"ז; באור הגר"א אבהע"ז שם סק"ה. וכן הכריע בית הדין הרבני הגדול (הדיינים הדיא, אלישיב, זילטי) בפסד"ר ח"ד עמ' ר"ט. [82] ראב"ד אישות שם. וראה עוד בפחד יצחק, ע' אילוניות (2). [83] משנה יבמות ק"ג א; רמב"ם אישות כד ז-ח; טושו"ע אבהע"ז קטז ג. וראה בשו"ת תשובת הכהן ח"ב סי' צ, הובא בפחד יצחק, ע' אילוניות (3). [84] שו"ת חלקת יואב אהע"ז סי' כד; ס' ויחי יעקב סי' טז; שו"ת עין יצחק אהע"ז סי' ד. [85] שו"ת חסד לאברהם מהדו"ת סי' מו. וראה באריכות בדיני קידושין של אילוניות בס' פירושי איברא להגרי"א הענקין, סי' א אות' לט-מא, ובשו"ת שרידי אש ח"ג סי' לג. [86] רא"ש כתובות פ"א סי' יב.

כהן גדול לא ישא אילונית⁸⁷.

מיאון — הנושא קטנה יתומה, כגון שהשיאוה אמה ואחיה, ולא רצתה בבעל, הרי זו ממאנת והולכת ואינה צריכה ממנו גט, ויכולה היא למאן כל זמן שהיא קטנה, עד שתהיה נערה⁹². ואם נודע שהיא אילונית, נחלקו ראשונים עד מתי ממאנת — יש אומרים, שאם לא הביאה שתי שערות ונולדו בה סימני אילונית ממאנת עד עשרים שנה, ואם לא נולדו בה סימני אילונית ממאנת עד שלא יעברו עליה רוב שנותיה⁹³; ויש אומרים, שאם נודע שהיא אילונית, אין מיאונה מועיל לאחר י"ב שנה⁹⁴.

יבום וחליצה — אילונית פטורה מן הייבום ומן החליצה⁹⁵, ואם חלצה לאחים, לא נפסלה מכהונה, שאין זו אפילו כחליצה פסולה⁹⁶.

צרת אילונית מותרת להתייבם, ואפילו אם האילונית היא ערוה⁹⁷. והטעם: האילונית אינה בת ייבום וחליצה, והרי זו כמי שאינה ונפלה הזיקה על צרתה.

סוטה — אילונית סוטה, לדעת ר' אליעזר, או שותה או לא נוטלת כתובתה⁹⁸; ולדעת הנא קמא, לא שותה

מחזיר גרושתו — המגרש את אשתו משום אילונית, נחלקו תנאים אם מותר לו להחזירה אחר כך⁸⁸. ולהלכה נחלקו ראשונים — יש אומרים, שלא יחזירה דווקא אם כפל דבריו, היינו שאמר לה הריני מגרשך מפני שאת אילונית, ואם לא היית אילונית לא הייתי מגרשך; יש אומרים, שגם אם לא כפל דבריו, אלא פירש שמגרשה מפני שהיא אילונית לא יחזירה; יש אומרים, שגם אם לא פירש שמגרשה מפני שהיא אילונית לא יחזירה, לפי שמום גדול הוא זה; ויש אומרים, שבאילונית לדברי הכל אם לא פירש דבריו מותר להחזירה⁸⁹.

חדשי הבחנה — אילונית שנתגרשה או שנתאלמנה צריכה להמתין שלשה חדשי הבחנה, קודם שתהא מותרת להינשא לאחר⁹⁰. ואף על פי שטעם המתנת שלשה חדשים הוא כדי להבחין בין זרע ראשון לשני, לא חילקו חכמים בתקנת גזרות שלהם בין אשה לאשה, וגזרו סתם שכל אשה תמתין שלשה חדשים, והיינו גם נשים כמו אילונית שאינן ראיות כלל ללדה⁹¹.

[93] רמב"ם שם; וטו"ע אבהע"ז קנה יב. וראה לעיל הע' 44 ואילך. [94] ב"י ורמ"א בשו"ע שם. וע"ע בדרישה שם ובב"ש שם סק"ט. והדעות הללו תלויות בהגדרות של גדלותה — ראה לעיל הע' 50 ואילך. [95] יבמות כד א. וראה באריכות דיני ייבום וחליצה באילונית בפסד"ר ח"ג עמ' רמח. [96] יבמות עט ב. [97] יבמות יב א, כדעת רבא ור' יוחנן; רמב"ם יבום וחליצה ו כא; וטו"ע אבהע"ז קעג ט. [98] משנה סוטה כד א, ובגמ' שם כו א. ובטעמו ראה רש"י שם כה ב ד"ה עקרה; מאירי שם; פיהמ"ש לרמב"ם

[87] משל"מ אישות יז טו. [88] משנה גיטין מו ב. ובטעם מחלוקתם ראה בבבלי שם, ובירושלמי שם ה"ח, וברש"י על המשנה. [89] רמב"ם גירושין י יג, ובמ"מ שם; וטו"ע אבהע"ז י ג, ובב"י שם; ב"ש שם סק"ז; פני משה שם סק"ז; באור הגר"א שם סק"ט. וראה עוד באנציקלופדיה תלמודית, ע' גרושה אות ו. [90] יבמות מב ב, כדעת ר' מאיר; רי"ף ורא"ש יבמות שם; רמב"ם גירושין יא כ; וטו"ע אבהע"ז יג א. [91] רש"י כתובות ס ב ד"ה בגרותיו. [92] רמב"ם גירושין יא א.

שנולדו בה סימני אילונית, אף על פי שעדיין אינה אילונית וודאית, היא יוצאת לחירות¹⁰⁸, ואין אביה יכול למוכרה עוד¹⁰⁹. לסוברים שדין אילונית כגדולה הוא למפרע¹¹⁰, חייב האדון להחזיר לה כל מה שנשתעבד בה מאותו זמן ואילך¹¹¹. וכשאילונית יוצאת בבגרותה – יש אומרים, שההענקה שחייב האדון לתת לה הוא לה לעצמה¹¹²; ויש אומרים, שההענקה היא לאביה¹¹³.

מצות פריה ורבייה – מי שהוליד בן ובת, והבת היא אילונית, לא קיים מצות פריה ורבייה¹¹⁴. ואם הוליד בן ובת הראויים להוליד, ונולדו בני בנים סריסים ואילוניות, קיים הסב את המצוה¹¹⁵; ויש מי שחלק עליה¹¹⁶.

איסורי עריות חלים גם באילונית, כי הם תלויים במעשה הביאה, ולא בעובדה אם ראויה להוליד אם לא¹¹⁷.

ולא נוטלת כתובתה⁹⁹. ואף לשיטה זו, אם יש לו אשה אחרת הראויה לילד, או שיש לו בנים, שאז מותר לו לקים את האילונית, הרי זה משקה אותה, אף על פי שהיא אילונית¹⁰⁰; ויש מי שחלקו וכתבו, שאף אם יש לו אשה ובנים אין האילונית שותה¹⁰¹.

האונס ומפתה אילונית – יש אומרים, שיש לה קנס עד שתהא בת עשרים שנה¹⁰²; יש אומרים, שיש לה קנס עד השעה שנעשית אילונית¹⁰³; ויש אומרים, שאילונית אין לה קנס לעולם¹⁰⁴.

אמה עבריה – האב זכאי למכור את בתו הקטנה לאמה עבריה, אף כשהיא אילונית¹⁰⁵, ואינה יוצאת בסימני נערות ככל קטנה, שהרי אין לה ימי נערות, אלא היא יוצאת לחירות ביציאתה מקטנות לבגרות¹⁰⁶. יש סוברים, שאינה יוצאת עד עשרים שנה¹⁰⁷; ויש סוברים, שמשעה

גדלותה תלוי בהגדרות גדלותה של אילונית, שנידונו לעיל הע' 50 ואילך. [107] מאירי קידושין ד א. [108] מאירי קידושין ד א, בשם גדולי הדורות. [109] משל"מ עבדים ד א. [110] ראה לעיל הע' 50 ואילך, דעות שונות ממתי מחשיבים אותה לגדולה. [111] ריטב"א קידושין שם. וראה משל"מ עבדים שם. [112] עצמות יוסף, קידושין יז ב ד"ה אידי. [113] משל"מ עבדים ג טו. [114] ירושלמי יבמות ו ו; רמב"ם אישות טו ד; טוש"ע אבהע"ז א ה. ובבבלי יבמות סב ב, מוזכר רק שאם הבן הוא סריס לא קיים האב מצות פריה ורבייה, אך כבר העיר המ"מ על הרמב"ם שם, והגרא"א על השו"ע שם, שה"ה לבת אילונית, ומקורו בירושלמי. [115] אפי זוטרי, אבהע"ז א ו. [116] הגרא"ז מלצר, הובאו דבריו בארצה"פ סי' א אות לב. [117] שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ב סי' יא.

שם; משל"מ סוטה ב י. [99] משנה סוטה שם. ובטעם הדבר ראה בגמ' שם כה ב, וברש"י ומאירי שם. וראה עוד בירושלמי סוטה ד א; פיהמ"ש לרמב"ם שם; ראב"ד ומשל"מ על הרמב"ם סוטה ב י. [100] תוספתא סוטה רפ"ה; בבלי סוטה כו א; ירושלמי סוטה ד ג; רמב"ם סוטה ב י. [101] מאירי שם, בשם י"מ; משל"מ שם; קרן אורה סוטה כה ב. [102] ראב"ד נערה בתולה א ט; טור אבהע"ז סי' קעז. [103] ראה אנציקלופדיה תלמודית, ע' אילונית אות ג. והמחלוקת הללו תלויות בהגדרת גדלותה של אילונית – ראה לעיל, הע' 50 ואילך. [104] רמב"ם שם. וראה בכס"מ שם, ופרישה וב"י אבהע"ז שם. וראה עוד ביש"ש כתובות פ"ג; אור שמח, נערה בתולה שם; מנ"ח מ' סא. [105] קידושין ד א; רמב"ם עבדים ד א. וראה בלח"מ ומל"מ שם. [106] קידושין ד א; רמב"ם עבדים ד א; רמב"ם שם ה. וזמן